

Utgravingene under koret i Stavanger domkirke i 1934 – et tidsbilde

Arne Kvitrud

Artikkel i Frá haug ok heiðni, juli 2020

Innledning

Det er gjort utgravinger under koret i Stavanger domkirke i flere omganger. Den første vi kjenner var i 1867, og den siste store utgravingen var i 1967–1968 under ledelse av arkeologen Perry Magnor Rolfsen. Høsten 1934 ble det gravd i to omganger. Først i regi av Fredrik Macody Lund og så av Gerhard Fischer. Utgravingene fikk stor oppmerksomhet i byens aviser.

Domkirken brant en gang mellom sommeren 1271 og sommeren 1272. Etter brannen ble det bygd et nytt kor i gotisk stil. Det gamle koret må ha vært i romansk stil. Det var i 1934 uklarhet og uenighet om hvor stort det romanske koret hadde vært og hvordan det så ut. Det dannet utgangspunktet for utgravingene.

Fig. 1. Parti av korkjelleren i Domkirken ca. 1940. Foto i Gerhard Fischer etterlatte papirer.

Fredrik Macody Lund

Fredrik Macody Lund var en selvlært historiker. Han utga i 1919 boka *Ad Quadratum*. Der hevdet han at målene på middelalderens kirkebygg var laget etter et geometrisk forholdstall, som kalles *det gylne snitt*. Hans teori vakte heftig debatt og stor oppmerksomhet, men teorien ble avvist av fagfolk.

24. juli 1934 fikk Lund i oppdrag av Stavanger kommune å lage en utredning om Domkirken. For å få bekreftet sine teorier, fikk han stadsarkitekt (byarkitekt) Erling Nilsen til å grave under koret. De avdekket rester som de antok var fundamentet for det romerske koret i både det nordre og sørlige (mot Bispekapellet) rommet i koret. Nilsen tolket murrestene som fundamentet for en romansk absis – se den halvsirkelformete stiplede veggen i figur 2. Det ble også funnet steiner som kanskje var alterfundamentet for det romanske kortet. Det ble også gravd framme ved alterfundamentet – se figur 2. Her ble det funnet jord og sand om hverandre, sammen med noen få beinrester.

2. september ble Macody Lund vist funnene. Han fortalte pressen at han var enig i Nilsens tolkning, og at funnene var i samsvar med hans teorier.

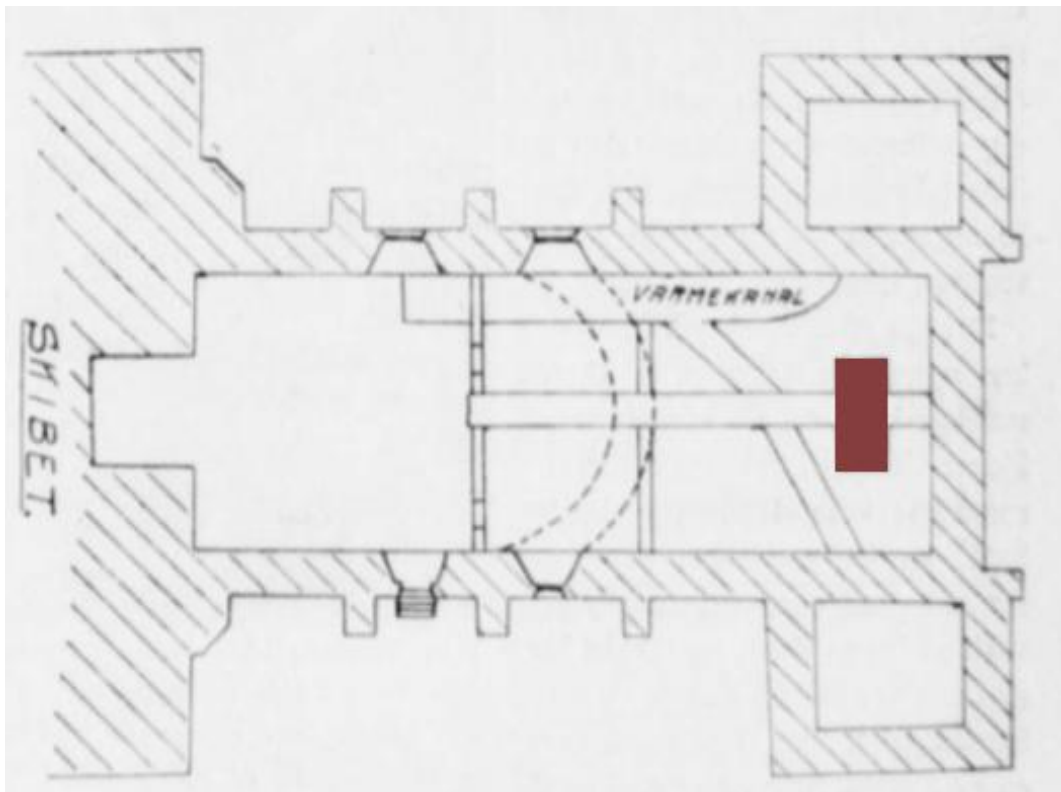

Fig. 2. Det romanske korets sirkelformede endevegg (apsis) er inntegnet med stiplet linje i samsvar tolkningen til Erling Nilsen. Skipet er til venstre og Byparken til høyre. Jeg har markert, alterfundamentet med brun farge. Tegningen er trolig laget av Erling Nilsen, og ble publisert i Stavanger Aftenblad 23. august 1934.

Gerhard Fischer

Arkitekt Waldemar Hansteen, konservator Harald Hals fra Stavanger Museum og styret i Fortidsforeningens avdeling i Stavanger uttrykte tvil om muren var avrundet. 11. september ba derfor foreningen i et brev, Gerhard Fischer om å komme og se nærmere på funnene og la til at «*det hele ser nokså rotet ut*». Gerhard Fischer var arkitekt og arbeidet også som arkeolog.

28. september 1934 startet Fischer sin utgraving, og fortsatte til 3. oktober. Han undersøkte i hovedsak bygningsdetaljer, men fant også kalkrester, klebersteinsrester, et blystykke med hull og en gråsteinsmurt grav festet med kalk. Underveis ble det tatt sju fotografier. Til å grave for

Konsekvenser

Til sammen ble det gravd og rotet rundt i store deler av korkjelleren i 1934, uten at det ble dokumentert skikkelig for ettertiden hva som var gjort eller funnet. Mye av det vi vet, stammer fra avisene. Fischer utførte også senere nye utgravninger.

Da Perry Magnor Rolfsen gjorde sine grundige undersøkelser i 1967 og 1968, fikk han bare tilgang til 19 fotografier av Fischer fra 1940–41, men ikke noe fra 1934. Fischer ville heller ikke låne ut utgravingsnotatene. Nå er imidlertid Fischers materiale blitt tilgjengelig hos Riksantikvaren.

Med svært begrensede resurser, prioriterte arkeologene middelalderundersøkelser lavt. Det var helst arkitekter som interesserte seg for middelalderbyggene, og når de gravde var det for å avdekke bygningsdetaljer og bygningshistorie. Slik ser vi at det også var i Stavanger domkirke.

Litteratur

Fischer, G. 1964. *Domkirken i Stavanger, Kirkebygget i middelalderen*. Oslo.

Fyllingen, H. og Brun, W. 2017. *Arkeologiske undersøkelser i og rundt Stavanger domkirke, Arkeologisk Museum oppdragsrapport 2017/12*.

Rolfsen P.M. 1968. *Arkeologisk undersøkelse under Stavanger Domkirkes kor 1967–1968*, Bergen, 10.2.1968. Rapporten er i Arkeologisk museums arkiv.

Stavanger Aftenblad. 23.8.1934. *Er det fundamentet for det romanske alter? Gravingen i korkjelleren bringer mer nytt for dagen*.

Stavanger Aftenblad. 3.9.1934. *Domkirkebesøk med Macody Lund*.

Aarsberetning til Foreningen til Norske Fortids Mindesmærkers Bevaring. 1934. 90 aargang, side 188. Oslo.